

АПСНЫ

Ареспубликатә ын арратәус әр а «А снымедиа»

2025 ш. май 8 № 33-34 (21 639)

Зыхъз адгьыл иакәлахо

Аиааира Ду 80ш. ахытра амшныхәа аламталазы, рықәрақәа шмачымгы, иахьа хтәыла ауаажәларра ирылагылоу Ацъынцътәылатә еибашьра аветеранцәа иреиуоуп:

Водзинскаиа Елена Тимофеи-ипцә
Диденко Мариа Пиотр-ипцә
Дорофеева Нона Иван-ипцә
Карнециан Толик Вартан-ипцә
Косолапова Мариа Павел-ипцә
Котлиарова Евдокиа Ефим-ипцә
Лашәриа Алықьса Еқәыпц-ипцә
Литовка Татиана Герасим-ипцә
Ломакина Мариа Филип-ипцә
Манукиан Аикарат Тигран-ипцә
Мол-оглы Нона Витали-ипцә
Пухова Клавдия Иван-ипцә
Христианов Илия Фома-ипцә

80

АИАААИРА ДУ

«Саб имшынца ахьтә...»

Зхəыштəарамца ґымцəааз

Акара ду ныздат дьыхсызсы
имгагы дууп, идууп иппыша,
идуени, Иманайал аамта уу идуе-
ни апсакра ирааюуп дахыо
хынхарада ицны ичи: ихыч-
рака, имазкаа, икалап зынз
изартын дунейкиг игозар. Убас
ихычаахыо ханрызхэцүа,
рыккамзаара ицыфрынагит хагэка
агы ихыкуха хэат. Ехикар
ихыахгоит урт рыпыс ахынздатэ
ихахымдырузат ирэхцанаа,
ихархэаша шырцанаа. Нас аамта
цапынхыаа ихазцыртыгучт урт
тоутуры ачы зыбыха хэам, аха,
сара стэала, дьылзла иуаажалар
рэз имачымкаа иаапсачса,
ргалашаараагычы зыпсадгыл
ихыгуздууаа, здуенихэацшара чау-
лаз уаф иашаны иаанхз дреиууп
Радийн Алкырми-ица Чамагуа.

Радион Чамагауа диит сентябр 26, 1923ш. Ачандара акыта. Иаб Чамагауа Алкыраны иан Мату-алха Цыгыгыи ирхылцит быжьык ахыцкка. Азэы дшыхэчыз дыр-чыңпсит, аха ианхаз фыкы-Кёңыцат, Радион, Миша, Руфет, Шоҭа рахэшьа Забулиа рыжэлар рзы ихэартаны, аҭара дүкә цаны атаацәа бзиақәа аазаны, рыкәрақәа рахь инеини рыдуней рыпсхсит.

[illegible]

ны икоу абгъыцкъа рыла. Икалап ари амшынцда хэычы (икалон исым-бакаа икасыжыргы) сах дахыма-башуыз аддэачы ичыцтгы, уи афрабзиа ибон. Мамзаргы, икалап да-нырхэ Кэтеш агоспалат акны хымз дахышыцтаз, аамта ахымаз ихигаз дахэуыцта, ихамштразы абгыцц иа-

нидтаар. Уажаштыа уи азгэыи издыруам, ах иану ахтыскаа ихаилдыр-каауит Адынчытылаатын айбашыра анан Кавказ ашыхаакэ реы ххафэ ихаазаамго ашымгаа шыхрыгыз хабзаа. Ари ашымтаа санахгыз сыйшак ахэара уадашуп, закэныта маа хьантас арпыс икэыпшразы дьынэныш, ахка уадашгары дьинааизар. Икалап арт ихигаа зыдашарака ракэзар дьызгэрыжэ 90-шыхкэ инеигаз иптэзэараат маа даныраты.

1940-1941 ацара ашыхакэ азэ, Радиян Акэаты асахатыхэратэ дьарыуагыны ихьчент адиплом. Дьарыуыт Ленинградка ашыха-кагатахы. Дахэныи иусунтаа рагэапчент, академиахыгы ашыха-раиорт, ах уи адыраэныи, уа дьышак, айбашыра илагот. Адынба-баа аныкка деихот. Дахэаиз иди-лоптар аэефыни (хьыз рашытэа 18 ихьцупан), адыраэныи муьл 2 рзы арааа ддоит. Рапхэа шыхкэсэбжак ашыхаакэ реы ахычхэратэ еи-башыразы азыкцаракаа дьыхып-сун абыар зымкыцык аэыпш, ананаас еилпача абыу инанпэмтэ-лаа ишү ишымчта афьцү хэычкэа реы уапхыт, шыхкэсыки хьым-зы айбашыра рапхэаты ацаахэафэ дьылхэазы ахтыска:

«1942 ш. иянвар 29 инаркныи март фобэза Батым икы ашыхаратэ пункт 51-тай ахыргэагаратэ район ахыраа хэхан. Нас Хашурэнтэ абар-

рыңшаараза аимадара иағын.

Лапулгара хынхмэйт ашматдз. Уа хэвхынзгылгыз-ноабр мээзынзында иакт Шаривецк ахыцрта, абжыбтааи арапте хареи ахмидара хыэнызит. Ихахуит адца ЦКА-ШП (6) акынте хымпыда аимдарыкшафхаргыларц, ахыцрта ихашыгир акр шызхарт амеи, иара убаста гынтар аштахь абталони акынте амаарышхит тача ачашыла, аха моабханзта ханнеи, егьхуаундаз асы хаунамшхыштэ, ианхачхыт ахыцртае ар гтарэте. Фымшрышыхь асержант Костини сареи араа акомидар хыцны хэшысха метра хнасыхьан, хаштахь иаауаз ахэакыи, абталони иханхи, уи ихатыпыи моабжи ихынхэмт. Егьгир ахыкь хамэа мадацхэте, аха асержант деицхадца адца даикт.Хэгежыи инапкеи шыпаккени ркэцхэа, дхэманы аштахьа ЦА Шаривецкка хдэжкэлит. Ахыцтыртае хашхэеи, адца убас игэған, халалысхэаа аштархэаа рхынхана. Хэгежыи Лапулгара ханаи нахыс, уаха инапкышамгит ашара. Ари 1942 ш. ноабр 8 ма акэви. Иара Лапулгари ноабр нахыс асы рцааени шыштан. Енак ашыа ашыпахыи абнацмакэа ахылабауаз ахь сгыза Чауымбакт сареи шарыщара цхэеи, асы метрак ехын. Хынкэит джежэа км., ханыхынхуэз ихуаулац цыгала хназэит хэыцэа ахьтээз акынэа.

Ашхастх, икалети ади – декабр
4 наркны 10-нза, ишакхалакгы
псыхакх катаны, Шаривчк ххы-
цы болкыриа абыжбхати арот
ахыкхыз ахы хталны, урт рыхы-
раарла афашист десант пшаны
итаххарг. Ари ади нагзаша
амамышт-асысхаштууамышт, ита-
нархон хачхынцза. Декабр 12 азы
ихуат ади илхххрхы ахы аллаз
уот 30-ык абышца абышарат
ди анагзарс. Ишыкхыргылан ала-
итенант биджелов дызыхыглас агып-
псы, уахх салан саргыс. Саа исы-
дырцитт ишпаащр асачы изла-
ныкхаша ашашаакхысхы изырпха-
ца аспиртте рыхжети. Ауха амха
халаланза ишпаант арт зегы, иа-
гсуюит археапххызыр ар рфакха-
абы иралсны ади ахынысыгыз
азы.

Декабрь 12, атч асаат аказы хадэкэлеит адтахы. Амыл еилган, асы уаешыарна инанон. Ар ымөөө ахырхартате дыргакка (аорентиркөө) ыргыло ичалатын. Сара өсөс аймадөө (асвиазист) зарбияз дыштыкхын, аколлона рапыкхы хылыны хьеуиан. Амбашара халегейт Георгивескынтө абнаршөөрө хрыштөөскарынтон адесант. Астаршинас сахыкыз азы командирскароит хкомандир дантахка. 27-сат рыла адта хыкыгезит, ага адсанта ртрхаранан Моздок азаагарары сүрхөөт, снадөхпө азы икхатдөит, амаөөх сшыапкөагы атаа икауекит. Насгын, шытхыла ханыкхынгизат, абыжкөбтөи артоа айбашкөа рачааны асыска иагетит, ихадөвзит ирацөаны аыпкыааны-аминнаршө-гакөи атанк иакадөргылоз ахып-сакыгакөи. Урт рыкынн асытөхөө итанархээт зөкөа.

Адта нагзаны хахьыхынхөз азы
аихабыра итабун хэа хархэет. Са-
ра акониссар имашынала сыргет
Цагерака, 4552 архэтатэ госпиталь
хэа. Уа сыштан декабр 19 инаркны
25-нза агоспиталь ахентаргоз азы,
Цагерагэи ахышхөтөртдах хаиар-
готт фшык ахцэа. Уа сыкан январь
1, 1943шыкэсаа.»

Нас Кутаиска диаргеит. Арака
хымз дыштан, ахцэа ркынтэ
ачымзацаа рэахэара азин зманы

акомиссар ивагылаз рхыпхыазарафы
дыкан, иара убасгы, дыкан апо-
литинформациактаагыс. Ашътахъ
ддэыкэыртцеит Аахыт Кавказтэи
акдрккэа рыхэтэхы, ирратэ хызы
аиташмакэыргыларазы. Дахъаа-
из, дныркылоит афар арра матчу-

ра дырцаразы воинрукс. Азугы
издыруамызт айбышара анил-
гоз, иатахын айбышара иззакээ
ауаа. Арахь Радион иашцэа дэе
хыкь афронт иалаглын- Степа-
нин, Кэынцали, Низи. Кэынцал,
усукан дтахет хэа ашэбэ шырза-
азгы, Керч амцан дыткэаны ага
илагеркэа дырташхэазаарын.
Айбышара ашэтахь, егырт пытхык
аткэаца реиш, адунеи дакэырша-
ны ддырхынхэует ааныка.

Радион айбашьра адэаҕы иааҕ-саракаа рзы ианашан ахынткар-таа ахатырт дыркаҕа: «Ацыйны-тылатэи Айбашьра аорден аҕбатэи аҕазара», амедадькаа- «Аҕамшһа-разы», «Кавказ ахьчаразы», «Герма-ниа иааиразы», «Хамеигзаралатэи ацбааҕазы», нас Иааира аиубиле-икһа зегы рызгы.

Аибашыра аштыахь 1949 ш. Радиион джартит Ачандара акытсовет жалар реизара амазаныкагашыс. Ари нахыс иалагоит Радионикытз иапсара атоурых. Икымызт дызлахымыз, инапы злакымыз тхыск арака. 1951-1963 шыксккаа рынуцдак аус иуан Ачандаратаи Жданов ихьз хызы аколнхара ахантаашыс, апартиатэ хейлак амаза-

ныкәгащыс, Церетели ихъз зхырцаз
аколнхара ахантаащыс, жәлар реи-

Зарар адепутат. Ишаратты данырбар,
Радиян итара ашдыразы аптарма
аиыхабыра дрыштыуент Картка-И-
рейжаузау аптармат ашол ахы.
Атыхтауан дахагылан еиддырды
азежжети аптарсизд ахы хыз-
лызла Ачандарати аколхара. Уи на-
ымсыгы ахы акыры инеизаагзыи
иымпакысмырды Радиян дылылаха-
мыз, мазаныкгаафис дызмамзы еи-
зарак. Ипакырт ахыта изаауазу
асасцапа пату рыйкычери рыйлаери
далахызмаа, еимаккы зманы иды-
лоз реимыршара илымшаа.

Радион интёззадагтаа мaa зегүй рызкын биза илбээш, дьыгээчмаашыш икэш-мыкшаа икээ уяажалар, иашьаа, муа-иштээ. Ихатый интерескээ ма рыцканы, мара изцидэр итхээх асхьатхьирата академiae итара ааныжыны, атара дирдот иашьаа шьёеи иашьёеи Москватый ирехээшэу атара иуртхакэ рёеи. Урт рыспалдыг иашьынхуёеи маалсара илпашааны-рыпсы ахьыгээтээ арга раазара рнапы алакын Лыхны, Мгэззырххаа, Приморск, Жандэрпыш ашolkлээ рёеи.

Айхарақ радион дзыргыргыз дреуахент иашьытты Няз-Миша. Уи иқара шмачызгы айбашара дзыркыртыт уах ацара эеацхызкыз аззы ичхынарас. Уи еибашьрат маа назот Берлинынза. Деибашьуан атанк ала, далахьын Кэбан, Ростов, Воронеж, Европатей атэлаылака-Иугославия, Румыния, Болгария, Венгрия ртар-царақаа. Ахарақаа шиоуахызгы, абомба аныша шикнапсаахызгы, деитахынхуан айбашара адаахы.

Данияншыра аштыах асныкка
данынхынха дталойт Москветэи
Ахынтыккартае университет. Икалам
итыгцует агуае еибашьомы Хын-
тырцуй Мхонцьяа изку ашымта «Иван
Абхазец», агписакэа жапыка. Ао-
фицер Чаматуа Михаил ианашьян
амедалкэеи аорденкэеи рацэаеи,
иара убас Агсны хэмык Аорден
Ахь-Апша заукаэс рхылхьызара
далан. Арцаэсратэ усурафэи иаапса-
ра шаан, Лыхын ашол аеи еиен

кааит аҕоурыхтә музей.

Радион исахааҥыһымтаҕаа
еидеахааланы атуан инатцакнеиха-
ит, мышкы зны инасыгзап хэа. Аха
уи шгэахаараз иаанхоит! Урт, инапы
итытыз асахыаҕаа гэаларшаагас
икалоит.

Радион иаптецит атаацэара
пшза. Ихатэ ыыза Агрпха Раиси-
еи иареи ираазеит пшьык ахша-
ра, дахьзоит урт атцара дыртцаны
ршьапы рықэыргылара, иматацэа
рылагэыргыара.

Зыпсадагдэл атоурч ихээхэнмүшнэ,
уш ихахуузыаа Радион икхэл дунш
ихигейт егд дьханахан Агснытай
Ахынчегтайтад еибашра. Хымпа-
дад, акы еишчымска деигэыртгон
Амааара, Агсны Ахыыпшамара, аха
ипстазаара хьантартууан аээр рта-
раара, знышара удадэш ашыкыла.
Игэй итхон Агсны атыгалз ам-
чымхаркаа, итахын ижалар аээр
инапы ианымцша едгылган азара
амма маньлар. Аспра алхата
итатшшуу апстазаара еиха аха
итотой, еиха иньүрүет ихадароу,
ауаы изы-ижалар рээкы.

Радцион Чамагауа идунен илсахит аха иара иштихазы еиш, иахы Асны нып аштеара, ашхара амаа-абас иара иеиш зыпсадгыл азы зхы иа-меигоз, жынгыны-ғангы абицарака ртеи иашақаа рыбзоурала. Радцион иггарага итыфуа ахычыштыбыж агара унаргонт-иагга аапсара ац-заргы апцзаара уи шгөйргыроу аплейш анамоу.

Хаштра рықәымзаат хдеигш ла-
ша иазықәпоз афырхацәа рыхьзқәа.

Рамфела Чамагәуа
Дарыцшътәи абжьаратә школ
адиректор

